

บทที่ 4 ราชาศัพท์

ในหนังสือลักษณะและการใช้ภาษาไทยที่เรียบเรียงโดย ศ.ดร.บรรจบ พันธุเมธา นักศึกษาจะได้รับความรู้เรื่องราชาศัพท์ตามหัวข้อต่าง ๆ ได้แก่ ความหมาย ที่มา ลักษณะ การจำแนกคำที่ใช้ในราชาศัพท์ และการใช้คำราชาศัพท์บางคำ บางโอกาส

ในคู่มือวิชา TH 101 เล่มนี้จึงจะไม่กล่าวซ้ำตามหัวข้อต่าง ๆ อีก แต่จะกล่าวถึงรายละเอียดของการใช้คำราชาศัพท์ที่ปรากฏอยู่โดยทั่ว ๆ ไป ได้แก่ การรับฟังข่าวในพระราชสำนัก จากวิทยุ วิทยุโทรทัศน์ หรือจากการอ่านหนังสือพิมพ์

ราชาศัพท์ใช้กับผู้ใดบ้าง

ราชาศัพท์เป็นถ้อยคำที่ใช้กับบุคคลต่อไปนี้

1. พระบรมวงศานุวงศ์ไทยในระดับหม่อมเจ้า และเหนือขึ้นไป
 2. เจ้านายในราชวงศ์ต่างประเทศ
 3. ตัวละครที่สมมติว่าเป็นเจ้านาย
 4. สมเด็จพระสังฆราชใช้ราชาศัพท์ในระดับพระองค์เจ้า และหากสมเด็จพระสังฆราชพระองค์นั้นเป็นเจ้านายโดยพระกนิษฐาไม่ว่าในระดับชั้นใด ฟังใช้ว่า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า
- หนึ่งในบางตำราให้ความหมายของราชาศัพท์ว่า ใช้กับพระภิกษุโดยทั่วไป และคำสุภาพที่ใช้กับสามัญชนด้วย

ลำดับพระบรมวงศานุวงศ์

พระบรมวงศานุวงศ์ หรือที่เรียกเป็นภาษาปากว่า “เจ้านาย” นั้น จัดลำดับโดยสังเขป ได้ดังนี้

1. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
2. เจ้าฟ้า
3. พระองค์เจ้า

4. หม่อมเจ้า
5. หม่อมราชวงศ์
6. หม่อมหลวง

ผู้สืบเชื้อสายต่อจากหม่อมหลวงไม่มีคำนำหน้านามแสดงราชสกุลยศ แต่ใช้คำนำหน้านามตามระเบียบของราชการ คือ ด.ช. ด.ญ. หรือ นาย นาง ขึ้นอยู่กับเพศและวัย ราชสกุล นามสกุลพระราชทาน และ นามสกุล

นามสกุลเริ่มมีใช้ในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2455 โดยที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติขนานนามสกุล ด้วยเหตุผลจากพระราชดำริที่ปรากฏในพระราชบัญญัติดังกล่าวตอนหนึ่งว่า

.....สมควรจะมีบัญญัติวิธีจดทะเบียนคนเกิด คนตาย และทำงานสมรสให้เป็นการมั่นคง ชัดเจนสืบไป และวิธีจดทะเบียนอันนี้ย่อมอาศัยสอบสวน ตำนานรูปพรรณลักษณะ บุคคล และเทือกเถาเหล่ากอสืบมาแต่บิดามารดาใด ให้ได้ความแม่นยำก่อนจึงจะทำได้ เพื่อจะเป็นผลสำเร็จดังพระราชประสงค์นี้ ทรงพระราชดำริว่าบุคคลทุก ๆ คนจำเป็นต้องมีทั้งชื่อตัว และชื่อสกุล และวิธีขนานนามสกุลนั้น ควรให้ใช้แพร่หลายทั่วถึงประชาชนพลเมืองตลอดทั้งพระราชอาณาจักร.....

ในพระราชบัญญัติขนานนามสกุลมาตราที่ 3 กำหนดให้เสนาบดีผู้เป็นเจ้ากระทรวงบังคับราชการท้องที่อำเภอทั้งในกรุง และหัวเมืองมีหน้าที่คิดชื่อสกุล และพิมพ์ลงเป็นบานจำหน่ายให้แก่นายอำเภอท้องที่ทุกตำบล เพื่อเป็นเค้าให้ราษฎรผู้ต้องการได้เลือกถือเอาชื่อนั้น ๆ

นอกจากนามสกุลที่ตั้งโดยวิธีข้างต้น ยังมีนามสกุลที่ตั้งโดยพระ หรือผู้ที่เป็นที่เคารพนับถือ

ส่วนนามสกุลพระราชทาน ได้แก่ นามสกุลของสามัญชนที่ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานจากพระเจ้าแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามสกุลให้แก่สามัญชนในรัชสมัยของพระองค์กว่า 6,000 นามสกุล ในกรณีจึงเรียกได้ว่าเป็นนามสกุลพระราชทาน

ราชสกุลนั้นเป็นนามสกุลของผู้ที่สืบเชื้อสายจากพระเจ้าแผ่นดิน หรือพระบรมวงศ์ กล่าวอย่างง่าย ๆ ว่าเป็นนามสกุลของเจ้านายนั่นเอง แต่เจ้านายในระดับพระองค์เจ้าขึ้นไป

ไม่ต้องระบุนามสกุลต่อจากพระนาม เจ้านายที่ลงราชสกุลได้แก่ หม่อมเจ้าลงมา คือ หม่อมราชวงศ์ หม่อมหลวง ต่อจากหม่อมหลวง ใช้คำนำหน้านามตามระเบียบของราชการ คือ ด.ช. ด.ญ. นาย หรือ นางสาว สุดแต่เพศและวัย และในระดับนี้เมื่อระบุนามสกุลแล้ว มีคำว่า “ณอยุธยา” เสริมท้ายด้วย

บุคคลที่มีคำว่า “ณอยุธยา” เสริมท้ายราชสกุลอีกได้แก่ สามัญชนที่สมรสกับเจ้านาย หากเป็นภริยาของพระบรมวงศานุวงศ์ในระดับเจ้าฟ้า พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า ใช้คำนำหน้านามสตรีนั้นว่า หม่อม หากเป็นภริยาของ ม.ร.ว. และ ม.ล. ใช้คำนำหน้านามว่า นาง ตามด้วยชื่อตัว ราชสกุล และเสริมท้ายด้วยคำว่า “ณอยุธยา”

ข้อควรสังเกตในการใช้ราชาศัพท์

1. ใช้ให้ตรงตามราชสกุลยศว่าอยู่ในลำดับใด หรือตรงตามอิสริยยศอันได้แก่ยศที่พระเจ้าแผ่นดินทรงสถาปนาเจ้านายให้มีศักดิ์สูงขึ้น เพราะการใช้ราชาศัพท์ไม่แน่นอนตายตัวว่าพระองค์นี้ใช้ราชาศัพท์ในระดับใดแล้วใช้ตลอดไป หากแต่ใช้ได้อิสริยยศในเวลานั้น ๆ ตัวอย่างเช่น ม.ล.โสภณสวัสดิ์ กิตติยากร ก่อนเข้าพระราชพิธีอภิเษกสมรสกับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ไม่ต้องใช้ราชาศัพท์ในช่วงนั้น เพราะเป็นราชสกุลยศที่ไม่ถึงหม่อมเจ้า แต่เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสภณสวัสดิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ก็ต้องใช้ราชาศัพท์ในอิสริยยศของพระองค์เจ้า เป็นต้น

ราชาศัพท์ที่มีคำว่า “ราช” เช่น พระราชทาน เสด็จพระราชดำเนิน ทรงพระราชนิพนธ์ ใช้กับเจ้านาย 5 พระองค์ในรัชกาลปัจจุบัน คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ส่วนพระบรมวงศานุวงศ์ในระดับเจ้าฟ้าลงมาใช้คำว่า ประทาน (ให้) เสด็จ (ไป) และ ทรงพระนิพนธ์ (แต่งหนังสือ) เป็นต้น

2. **ไม่ใช่ราชาศัพท์ซ้อน** ที่มักใช้ผิดกันโดยทั่วไป คือเติม ทรง ซ้อนราชาศัพท์ เช่น ทรงพระราชทาน ทรงทอดพระเนตร ทรงประทาน ทรงโปรด ทรงประทับ ดังนี้ผิด เพราะทรง จะเติมเฉพาะคำหน้ากริยาสามัญ เพื่อทำให้คำนั้นเป็นราชาศัพท์ เช่น ทรงวัง ทรงเป็น ประทาน เป็นต้น แต่คำว่า พระราชทาน ทอดพระเนตร โปรดประทาน ประทับ เหล่านี้ล้วนเป็นราชาศัพท์อยู่แล้ว จึงไม่ต้องเติม “ทรง” อีก

3. บรม เป็นคำที่สงวนไว้ใช้เฉพาะพระพุทธเจ้า และพระเจ้าแผ่นดินไทยเท่านั้น

4. หมายกำหนดการ คือ หมายรับสั่งที่สำนักพระราชวังแจ้งกำหนดการเสด็จพระราชดำเนินไปยังสถานที่ต่าง ๆ หรือหน่วยราชการที่มีหน้าที่รับผิดชอบในด้านการรักษาความปลอดภัยในเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินนั้น คำนี้จึงใช้เฉพาะการเสด็จพระราชดำเนินหรือการเสด็จพระดำเนินของเจ้านายในระดับรองลงมาอย่างเป็นทางการ เพราะเป็นสิ่งที่แจ้งโดยสำนักพระราชวัง บุคคลอื่น ๆ ที่จะประกอบภารกิจใดโดยสำนักพระราชวังไม่ได้เกี่ยวข้องกับจึงไม่ใช่คำนี้ คงใช้เพียง กำหนดการ เท่านั้น เช่น

- สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีพระราชทานพระราชนุญาตให้ล้อมวลชนเข้าเฝ้าฯ ตามหมายกำหนดการ ในวโรกาสที่เสด็จฯ ยังศูนย์ศิลปาชีพพิเศษ บางไทร
- นายกรัฐมนตรีเปิดประชุมคณะทูตไทยในภาคพื้นยุโรปตรงตามกำหนดการ เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจเรื่องราชาศัพท์ได้ดียิ่งขึ้น ให้พิจารณาจากแบบฝึกหัดในหนังสือการใช้ภาษา ที่เรียบเรียงโดย รศ.ประทีป วาทิกทินกร บทที่ 4 แบบฝึกหัดที่ 4.3 ไปพร้อม ๆ กับอ่านคำอธิบายต่อไปนี้

1. ราษฎรพากันมาถวายการต้อนรับอย่างหนาแน่น

- ราชาศัพท์ที่ถูกซึ่งจะใช้แทนส่วนที่ผิดที่พิมพ์ตัวหนาไว้ั้นได้แก่ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท โดยอนุมานว่า ข้อความนี้หมายถึง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ หากเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ระดับรองลงมาใช้ เฝ้าทูลละอองพระบาท

2. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จไปทรงวางพวงมาลา

- ทรงเสด็จ ผิด เพราะเป็นการใช้ราชาศัพท์ซ้อน ที่ถูกคือ เสด็จฯ ที่อ่านได้ว่าเสด็จพระราชดำเนิน ส่วนคำที่ 2 ทรงวางพวงมาลานั้นเดิมทรงถูกต้องแล้ว เพราะวางเป็นคำสามัญ ต้องเติมทรงจึงเป็นกริยารราชาศัพท์

3. สมเด็จพระบรมราชินีนาถทรงมีพระโทรเลขถึงสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ

- ข้อนี้ผิดเพราะใช้ราชาศัพท์ไม่ตรงตามอิสริยยศ ต้องใช้ว่าพระราชโทรเลข

4. สมเด็จพระบรมราชินีนาถทรงประทานพระราชหัตถ์แก่ภริยาของประธานาธิบดี

- คำแรกผิดเพราะใช้ราชาศัพท์ซ้อน และคำว่า ประธาน ยังเป็นราชาศัพท์ที่ใช้ไม่ตรงกับอิสริยยศของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ต้องใช้ว่า พระราชทาน

ส่วนคำที่ 2 พระราชหัตถ์นั้นใช้เพียงพระหัตถ์ เพราะเป็นไปตามหลักว่า อวัยวะ และของใช้เพียง “พระ”....ไม่ต้อง “พระราช.....”

5. หม่อมเจ้า ก. ทรงพระประชวรด้วยโรคหทัย
 - ในระดับหม่อมเจ้า ราชาศัพท์ที่ใช้ไม่ต้องเติมพระยกเว้นคำเดียวคือ ขอบพระทัย ประโยคที่ถูกต้องคือ หม่อมเจ้า ก.ประชวรด้วยโรคหทัย
6. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงลงพระนามาภิไธย
 - ราชาศัพท์ที่ใช้กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวคือ ทรงลงพระปรมาภิไธย ประโยคนี้จึงต้องเรียบเรียงใหม่ว่า.....ทรงลงพระปรมาภิไธยและพระนามาภิไธย ตามลำดับ
7. สมเด็จพระบรมราชินีนาถทรงมีพระบรมราโชวาท
 - พระบรมราโชวาท ใช้เฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และขึ้นอยู่กับโอกาส เช่น ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร หรือเมื่อมีผู้กราบบังคมทูลขอพระราชทาน แต่ในโอกาสที่ไม่ระบุ อาจใช้ว่า มีพระราชดำรัส หรือ พระราชทานกระแสพระราชดำรัส
8. โขนของกรมศิลปากรแสดงหน้าพระพักตร์เพื่อถวายทอดพระเนตร
 - อาจใช้ราชาศัพท์ที่ถูกต้องได้ 2 คำแทนคำที่ผิดในประโยคนี้ คือ แสดงหน้าที่นั่ง (ไม่ใช่หน้าพระที่นั่ง เพราะพระที่นั่งหมายถึง สิ่งปลูกสร้าง) หรือจะใช้ว่า แสดงเฉพาะพระพักตร์ก็ได้
9. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระราชอาคันตุกะของประธานาธิบดี
 - ราชาศัพท์ที่ใช้กับเจ้านายทั้งของไทยและต่างประเทศ แต่ในข้อนี้ประธานาธิบดีเป็นสามัญชน จึงต้องใช้ อาคันตุกะ แทน
10. ประธานาธิบดีเป็นอาคันตุกะของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 - ข้อนี้ตรงกันข้ามกับข้อ 9 เมื่อความหมายว่าเป็นอาคันตุกะของเจ้านาย จึงต้องใช้ ราชาศัพท์ว่า ราชอาคันตุกะ แต่คำกริยา เป็น ไม่ต้องมีทรงเหมือนในข้อ 9 เพราะประธานาธิบดีเป็นสามัญชน แต่ถ้าทั้งแขกและเจ้าภาพเป็นเจ้าใช้คำว่า พระราชอาคันตุกะ
11. ลั่นเกล้าลั่นกระหม่อมเสด็จเยี่ยมมหาวิทยาลัย

- ประโยคนี้ต้องแก้ 2 แห่ง คำแรกควรระบุให้ชัดเจนว่า หมายถึง พระองค์ใด และคำกริยาราชศัพท์คำที่ 2 ต้องให้สอดคล้องกับประธานของประโยค
- 12. นักศึกษาพูดกันว่าหม่อมเสวีย์ (ม.ร.ว.เสวีย์) จะมาสอนที่นี่ด้วย
 - ภาษาพูดที่หมายถึง ม.ร.ว. คือ คุณชาย
 - ส่วนหม่อมนั้นในปัจจุบันหมายถึง สามัญชนที่เป็นภริยาของเจ้านาย
- 13. ประธานสภาคณปัจจุบันคือ นายพันเอก วรการ ปัญญา
 - วรการปัญญา เป็นราชทินนาม มิใช่ ชื่อ และชื่อสกุล จึงต้องเขียนติดกัน มิใช่เขียนแยกกัน
- 14. เมื่อสมเด็จพระบรมราชินีนาถเสด็จฯ ถึง นักศึกษากราบบังคมทูล ขอพระราชทานพระราชเสาวนีย์
 - ราชศัพท์ในข้อนี้ใช้ผิดความหมาย พระราชเสาวนีย์ หมายถึง คำสั่ง ซึ่งไม่ถูกต้องกับโอกาสที่ระบุไว้ในข้อนี้ จึงควรใช้พระราโชวาท ซึ่งหมายถึงคำสั่งสอน
- 15. ผู้แทนนักศึกษาน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายพวงมาลัยแด่สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
 - น้อมเกล้าฯ ใช้ในกรณีที่เป็นนามธรรม เช่น น้อมเกล้าฯ ถวายพระพร น้อมเกล้าฯ ถวายความจงรักภักดี เป็นต้น หากเป็นกรณีที่เป็นรูปธรรมก็เป็นสิ่งของขนาดใหญ่ แต่ในข้อนี้เป็นพวงมาลัย จึงควรใช้ ทูลเกล้าฯ ถวายพวงมาลัย
- 16. นายกรัฐมนตรีกราบถวายบังคมทูลรายงานแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 - ข้อนี้เรียงลำดับคำผิด ที่ถูกต้อง คือ กราบบังคมทูลถวายรายงาน
- 17. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงขอบพระทัยบรรดานิสิตนักศึกษา
 - นิสิตนักศึกษามีใช่เจ้านาย ที่ถูกต้อง ทรงขอบใจ
- 18. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับรับความเคารพจากแถวทหารกองเกียรติยศ
 - ประทับเป็นกริยาราชศัพท์ไม่ต้องเติมทรงข้างหน้าอีกถูกต้องแล้ว แต่ความหมายว่า อยู่กับที่ จึงต้องระบุต่อให้ชัดเจนว่า อยู่กับที่ในอิริยาบถใด จึงควรเป็นประทับยืน
- 19. เจ้าของร้านขายหมวกถวายพระมาลาแด่สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ
 - ข้อนี้ใช้เกณฑ์เดียวกับข้อ 15 คือต้องใช้ทูลเกล้าฯ ถวาย แต่พระมาลานั้น เมื่อจะถวายเป็นของเจ้าของร้าน ซึ่งเป็นสามัญชน จึงใช้คำสามัญว่า หมวก หากเมื่อ

เป็นสิทธิ์ของเจ้านายแล้วจึงเป็น พระมาลา

20. สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทรงฉลองพระองค์ชาสัน

— ฉลองพระองค์ หมายถึง เสื้อ ในที่นี้ต้องใช้ว่า พระสนับเพลาชาสัน

อนึ่ง คำกริยา “มี” และ “เป็น” เมื่อใช้เป็นราชาศัพท์ มีข้อสังเกตดังนี้ คือ

1. หากคำที่ตามหลัง “มี” และ “เป็น” เป็นนามราชาศัพท์อยู่แล้ว ไม่ต้องเติม “ทรง” หน้า คำว่า “มี” หรือ “เป็น” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- สมเด็จพระเทพรัตนฯราชสุดาสยามบรมราชกุมารีมีพระราชดำริในการส่งเสริม
วัฒนธรรมไทยแก่เยาวชน

- พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภาเป็นพระราชธิดาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิ
ราชฯ สยามกุฎราชกุมาร

2. หากคำที่ตามหลัง “มี” และ “เป็น” เป็นคำสามัญให้เติม “ทรง” หน้าคำกริยา “มี”
หรือ “เป็น” ก่อน เมื่อประธานของคำกริยานั้นเป็นพระราชวงศ์ที่ต้องใช้ราชาศัพท์ ดังตัวอย่าง
ต่อไปนี้

- พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภาทรงเป็นบัณฑิตนิเทศศาสตร์

- ม.จ.ศิริวัฒนดี มหิดล ทรงมีลูกสุนัขน่ารักหลายตัว
